

aktivno skrbjo za smotrno ravnanje in gospodarjenje z njim in ko zlasti tehtna znanstvena obdelava te tako aktualne problematike še ni doživela zadovoljajočih organizacijskih oblik, so vsaj po tej znanstveni strani na Poljskem že dolgo daleč pred nami, predvsem po zaslugi slovitega botanika prof. dr. W. Szaferja, ki je že leta 1965 pripravil obsežen, sistematično zasnovan zbornik razprav številnih avtorjev z naslovom »Ochrona przyrodi i jej zasobów. Problemy i metody« (Zaklad Ochrony przyrodi PAN, Kraków 1965). Od takrat je minilo precej časa, ves svet se je vznemiril ob vprašanih varstva okolja, na Poljskem se je skušala celo uveljaviti na tem področju posebna kompleksna veda, imenovana sozologija. Zato se je Poljska akademija znanosti odločila za novo izdajo zbornika iz leta 1965. Dejansko niti ne gre samo za novo izdajo, temveč za nov zbornik s sicer podobno zasnovno, toda z močno dopolnjeno problematiko ter z vključitvijo številnih avtorjev, ki pri prvem zborniku še niso sodelovali. Za nas geografe je posebno poučno, da je med temi novimi udeleženci tudi geograf St. Leszczycki, kar nas lahko vzpodbuja pri naših, komaj zarojenih prizadevanjih, da se tudi geografi, čeprav pozno, aktivno vključimo v podobna prizadevanja pri nas.

Poljska knjiga, o kateri poročamo, nam lahko služi za krepko vzpodbudo. Zato svetujem geografom, ki jih problemi okolja posebno zanimajo, da jo sami vzamejo v roke. Na tem mestu ne morem drugega, kakor da jim pregledno nakažem njeno bogato vsebino.

I. poglavje obravnava *varstvo prirode kot temelj ohranitve življenjskega okolja človeka*. V njem je na prvem mestu prispevek zdaj že pokojnega W. Szaferja o zgodovini varstva prirode na Poljskem in v drugih deželah. V ostalih prispevkih obravnavajo W. Michajlo v varstvo prirode kot posebno vedo o prirodi in človeku (kar mora vzbuditi pozornost geografov), W. Goetel gospodarske motive varstva prirode in njenih zalog, St. Leszczycki oblikovanje geografskega okolja po človeku (dokaz, da so se tudi poljski geografi poslovlili od tradicionalnega istovetenja prirodnega in »geografskega« okolja), St. Meczowski varstvo prirode v šolstvu in vzgoji, T. Szczesny mednarodne probleme varstva prirodnega okolja človeka, W. Brzeziński osnovne pravne zaščite prirodnega okolja človeka, J. J. Nowak pravne osnove varstva prirode in življenjskega okolja človeka na Poljskem in J. Filipek osnovne pravne zaščite prirodnega okolja v nekaterih drugih deželah.

V II. poglavju knjige je obravnavano *varstvo zalog žive in nežive prirode*. A. Medvecka-Kornaš obravnava varstvo kopnih in vodnih ekosistemov, A. Kwiatkowska varstvo rastlinskih vrst, J. Dziewolski varstvo prirode v gozdarstvu, S. Białobok varstvo drevja in rastja v najbližji okolici človeka, -Z. Denisjuk varstvo travnikov in šotišč, B. Ferens varstvo živalskega sveta in Z. Alexandrowicz zaloge nežive prirode in njihovo varstvo.

Predmet III. poglavja je *varstvo prirode kot osnova gospodarske dejavnosti človeka*. V njem obravnava K. Zabczerowski ekonomske osnove varstva prirode, S. Smólski tehniko in varstvo prirode, M. Nowiński kemijo in naloge varstva prirode, K. Madziara-Borusiewicz biološke metode borbe z rastlinskimi škodljivci, K. Zabczerowski osnovne gospodarjenja na gorskih terenih, J. Greszta rekultivacijo po industriji zapuščenih terenov, ter J. in M. Gawłowska varstvo zalog industrijskih in zdravilnih rastlin.

IV. poglavje, posvečeno *varstvu atmosfere, vodnih zalog in prsti*, obsega prispevke M. Swiechode o varstvu ozračja, A. St. Kleczkowskega o varstvu voda in B. Adamczyka o varstvu prsti.

V V. poglavju, ki obravnava *varstvo prirodnega okolja z vidika regeneracije sil človeka* se ukvarja St. Smólski z varstvom pokrajine, J. Alexandrowicz z razmerjem med prirodnim okoljem in ljudskim zdravjem, J. Braun s pomenom prirodnega okolja za odhiti človeka in O. Rogalewski z razmerjem med turizmom in varstvom prirodnega okolja.

V zadnjem VI. poglavju, so predmet obravnavanja *narodni parki, prirodni rezervati ter prirodne znamenitosti in spomeniki*. J. in M. Gawłowska obravnavata v svojem prispevku narodne parke, predele zavarovane pokrajine, rezervate in spomenike žive prirode na Poljskem z vidika njihove znanstvene obdelave, Z. Alexandrowicz in M. Drzał rezervate in spomenike nežive prirode na Poljskem (z ozirom na pokrajinske rezervate) in A. Leńko-wa narodne parke in večje prirodne rezervate na svetu.

Knjiga se nedvomno z uspehom uvršča ob stran podobnih del, ki so izšla drugod po svetu. Uporabna je še tem bolj, ker so posamezna poglavja opremljena z obsežnimi seznamami poljske in svetovne literature.

Svetozar Ilešič

Maria Kietczewska Zaleska: Geografia osadnictwa, druga popravljena izdaja, PWN, Warszawa 1972, str. 257.

V predgovoru beremo, da je knjiga zamišljena kot učbenik za študente drugega in tretjega letnika geografije. Po tretjem letu se namreč poljski štu-

dentje geografije odločajo za specializacijo. Tematika je razdeljena na tri dele: razvoj geografije naselij, njeno področje in metode, značilnosti prvotnih in vaških naselij, mesta.

Prvi del je več ali manj splošno informativnega značaja, več pozornosti je namenjeno le razvoju geografije naselij. Med delovnimi metodami avtorica omenja le opis in sicer formalnega ali razlagalnega; le-ta temelji na proučevanju znakov, pomembnih z genetičnega stališča.

Poglavje o prvotnih naseljih in vaseh ustaljenega kmetijstva je napisano zelo sistematično, z roko zelo dobrega poznavalca geneze agrarnih naselij. Ker avtorica govori o oblikah agrarnih naselij je razumljivo, da jih prikazuje skupaj z načinom razdelitve polj. Za Slovence je zanimivo, da je avtorica izbrala kot primer vasi v gruči z zemljiško razdelitvijo na nepravilne ali grudaste delce naselje Predoslje pri Kranju (po S. Ilesiču). Tipi poljske razdelitve ter njihova geneza, njihova reorganizacija v XIX. in XX. stol., genetično-zgodovinska tipologija oblik vasi in tipi razpršenih naselij tvorijo srž poglavja o vaških naseljih. Začuda malo prostora je namenjena prirodnim oziroma topografskim pogojem za namestitvev naselij. Prav tako skromna je obdelava prehodnega, vaško-mestnega tipa naselij.

Veliko večjo dovzetnost za novejšo stanje in procese (tudi zaradi bogatejšje literature) kaže avtorica v poglavju o geografiji mest. Zelo privlačno je napisan del o mestu in regiji, kjer so obravnavane tri sfere mestnega vpliva: obmestje, ozje in širše gravitacijsko območje. Pri omrežju mest in njihovi hierarhiji M. Kiełczewska Zaleska podaja heksagonalni sistem Christallerja samo kot informacijo. Zaveda se namreč preživetosti tega sistema in opozarja na vpliv specifičnih družbeno-ekonomskih in kulturnih pogojev na razvoj omrežja mest. Potrebna pozornost je posvečena tudi notranji strukturi mest, funkcionalni delitvi mest na četrti. Pri fiziognomiji mest je avtorica upoštevala historični aspekt. Loči grška, rimska, srednjeveška, renesančna, baročna, kolonialna in sodobna mesta. Za vsakega od omenjenih tipov je značilen svojstven tloris in način zazidave. V zaključnem poglavju je prikazan neenakomerni razvoj procesov urbanizacije in razmestitev mest po svetu ter njihove regionalne razlike. Na koncu je priložen seznam mest in mestnih aglomeracij z več kot 500.000 prebivalcev ter seznam izbrane literature o geografiji naselij.

Učbenik nima večjih znanstvenih pretenzij. Delo je pisano s stališča stare genetično-opisne šole. To je posebno opazno pri obravnavanju agrarnih vasi. Če postavi avtorica težišče na predstavitev vasi v evropskem kulturnem prostoru, potem je toliko manj razumljiva njena ostra delitev naselij na mesta in agrarne vasi, saj ravno v Evropi skoraj ni več večjih področij s čistimi agrarnimi naselji. Zelo na kratko so obdelana prehodna vaško-mestna naselja (polagrarna oziroma polurbanizirana). Nasprotno pa je pri obravnavi mest čutili večje napore po vključitvi novih spoznanj, npr. v poglavjih o mestu in regiji, omrežju in hierarhiji mest, notranji strukturi mest.

Trajna vrednost učbenika je v genetični strani obravnave pojavov, brez katere bi nekaterih današnjih oblik v pokrajini ne mogli razumeti. Pomanjkljivost takšnega pristopa pa je neaktualnost, saj so najnovejši procesi marsikje popolnoma spremenili, razvrednotili ali uničili historične elemente. Poleg tega je izostala obravnava (opis) sedanjih procesov preobrazbe naselij. Geograf naj bi segal v zgodovino le toliko, kolikor mu to pomaga razjasniti sedanje stanje.

Marijan Klemenčič

Struktury i procesy osadnicze, Praca zbiorowa pod redakcją Stefana Gólachowskiego, Region Opolski tom II, Instytut Śląski w Opolu, Opole-Wrocław 1971.

Delo je člen v seriji monografij o opolskem vojvodstvu, ki je med poljskimi geografi deležno posebnega zanimanja. Po svojih družbenogeografskih potezah se opolsko vojvodstvo smatra za Poljsko v malem; tu imamo indu-